

Služebnost užívání (usus) (§§ 504—508 o. z. o.) je věcné právo k cizí nezuživatelné (movité neb nemovité) věci, dle kterého smí oprávněný věci cizí, šetře její podstaty, s obmezením na vlastní potřebu užívati a požitky z ní bráti. Náleží ke služebnostem osobním (viz čl. Služebnosti). Dle rak. práva liší se služebnost užívání (usus) od služebnosti požívání (ususfructus) jen kvantitativně (nikoliv kvalitativně) a zavírá v sobě tedy usus i právo vybírání plodů. V římském právu byla otázka ta spornou. Rozdíl je tu dnes ten, že míra požívání (ususfructus) obmezena je na potřebu oprávněného. Potřeba oprávněného určuje se podle stavu, živnosti a domácnosti jeho (i členové rodiny i služebnictvo může užívati a požívati) v čas zřízení služebnosti bez ohledu na jeho ostatní jmění. Pozdější změny ve stavu a živnosti nerozšiřují objem požívání, ale ovšem změny v domácnosti, zejména vzrůst rodiny (rozh. nejv. s. ze dne 15. října 1878, sb. »Gl. U.« č. 7172, ze dne 16. dubna 1861, sb. »Gl. U.« č. 1306, ze dne 16. listopadu 1893 časop. »Jur. Bl.« č. 3 z r. 1894 a j. § 504 nn. a § 506 o. o. z., v němž schází slovo »domácnost« [Hauswesen] protivou k § 505 o. o. z.). V těchto mezích může oprávněný cizí věci pořádně (analogie dle § 972 o. o. z.) užívati a požívati. Veškery užítky, jež služebností zabrány nebudou, náležejí vlastníkovu věci služebné. Služebnost užívání je právem čistě osobním, proto nelze ji úplatně nebo bezplatně na jiné osoby převáděti, propachtovati nebo pronajati. Měnití podstatu oprávněný nesmí (jinak při služebnosti požívání § 513 o. o. z.). Bylo-li těchto předpisů opomenuto, ručí oprávněný dle § 515 o. o. z.

Převyšují li však náklady udržovací užitek vlastníkovu ještě zbývající, musí oprávněný přebytek buď sám nésti neb se svého práva vzdáti. Vlastník věci může na uživateli (podobně jako na usufruktuáři) žádati pojištění podstaty, kdyby pro ni nastávalo nějaké nebezpečí. Nedá-li poživatel jistoty, buď věc vlastníkovu za slušné odbytné ponechána neb dle okolností v soudní správu vzata (§ 520 o. o. z.). Za zhoršení věci následkem řádného užívání povstalé oprávněný neručí (§ 1305 o. o. z.). Právo užívací, pokud záleží ve vybírání plodů, jest potud dílným, že je přípustno, by je spoluvlastník jen ku své části zřídil. Též se připouští, by vlastník jen k části své věci usus zřídil, na př. k určitému pozemku. Ostatně je služebnost ta nedílnou (srj. Krainz, System § 51, Unger I. § 67 pozn.). V římském právu platila zásada »frui possumus, uti non possumus.« Tyto předpisy platí jen potud, pokud nic jiného nebylo umluveno (§ 504 o. z. o.), odchýlky se však nepředpokládají, nýbrž musí býti dokázány tím, kdo je tvrdí (§ 479 o. z. o.). Ostatně platí povšechné předpisy o služebnostech (viz čl. Služebnosti) zejména o nabytí, pozbytí a ochraně, též ohledně služebnosti užívání. Jak sluší naložiti se služebností užívání v konkursu a analogicky při exekuční dražbě věci služebné, viz § 32 konk. ř. a ex. ř. (zejména § 216 ex. ř.) a čl. Služebnost bytu. Služebnost užívání naskytuje se v praxi skoro jen při zřizování výminků (viz čl. Výminek), ať již jednáním mezi živými nebo pro případ smrti a sice zejména v podobě služebnosti bytu (viz tento čl.). Analogicky dle služebnosti užívání k věcem nezuživatelným vytvořilo rak. právo též usus k věcem zuživatelným a pohledávkám, zvaný »quasiusus« (§ 510 o. o. z.). Quasiusuář stane se vlastníkem věcí a je oblihačně zavázán navrátiti po skončeném užívání hodnotu, kterou měly věci v čas zřízení služebnosti (anal. § 990 o. o. z.) (srj. Stubenrauch § 510). Je-li uložený kapitál předmětem služebnosti, smí oprávněný jen úroky požadovati. Poplatky za zřízení služeb-

nosti užívání vyměřují se dle předpisů daných pro služebnosti vůbec a pro ususfructus zvláště (viz čl. Poplatky z převodu majetku, Služebnosti a Požívání).

Služné státních úředníků viz Úředníci státní.

Směna (Smlouva směnná).

I. Pojem.

Směna náleží k nejstarším smlouvám, neboť obchod mezi národy ve starověku opíral se skoro výhradně o vzájemnou výměnu jich výrobků a majetku. Římské právo řadí smlouvu směnnou ke kontraktům nepojmenovaným a zahrnuje směnu slovy »do, ut des«, čímž dochází význačná známka směny úplného výrazu. Ze smlouvy směnné vznikla smlouva trhov^á; rozdíl je tu ten, že směna uspokojuje potřebu obchodu přímo, kdežto trh nepřímo, totiž vzájemnou dávkou v penězích plněnou. Tím vysvětlují se dva různé náhledy v právu římském: Sabiniané pokládali směnu jen za species trhu, kdežto Prokulejani tvrdili, že trh a směna jsou samostatnými právními jednáními, jež sluší přísně od sebe lišiti. Tento poslední náhled schválil Justinián a byl přijat též do práva rakouského.

II. Obec. občanský zákoník rozlišuje přesně trh od směny a jedná o směně v 23. hlavě v §§ 1045 až 1052 jako o speciálním druhu smluv. Nicméně vyplývá jasně z celé řady předpisů, že směnu i trh posuzovati sluší podstatně dle týchž zásad; tak ustanovuje § 1061 o. o. z., že předpisy, dané pro tradici při směně, platí i o trhu; rovněž ustanovuje § 1064 o. o. z., že předpisy o nebezpečí a požitcích platí stejně jak o směně tak o trhu, konečně obsahuje § 1066 o. o. z. povšechný předpis, že pro případy trhu, v zákoně výslovně nerozhodnuté, platí předpisy o směně. Z toho vyplývá, že i o. o. z. uznává úzkou spojitost mezi smlouvou směnnou a trhovou.

Definice § 1045 o. o. z. souhlasí úplně s definicí práva římského. Směna jest dle § 1045 smlouva, kterou se věc za jinou přenechává. Smlouva směnná jest uzavřena, jakmile byly obě věci, jež se mají směniti, přesně a určitě označeny; k platnosti smlouvy směnné není tudíž třeba tradice, ovšem jest jí však třeba ku splnění smlouvy a ku nabytí předmětu směny; s druhé strany nezakládá se však uzavřením smlouvy směnné ani vlastnictví ani držení, nýbrž jen titul k nabytí vlastnictví; toto může býti nabyto jen odevzdáním dle předpisu §§ 423 až 446 o. o. z.

III. Předmět.

Ježto § 1045 o. o. z. mluví o »věci«, naskytá se otázka, zda mohou býti předmětem smlouvy směnné jen věci v užším slova smyslu, tudíž věci hmotné, či též věci v širším slova smyslu, tudíž též práva. O. o. z. nečiní v tom směru žádného rozdílu. Mohou býti tudíž předmětem smlouvy směnné věci hmotné, ať movité ať nemovité, dále věci nehmotné, tudíž práva, pokud věci ty jsou v obchodu a přenéstí se dají; náleží však k podstatným náležitostem smlouvy směnné, že jedna věc za jinou se přenechává t. j., že předměty směny jsou k tomu určeny, by převedeny byly do vlastnictví smluvníků. Přenechá-li se tudíž jen užívání nějaké věci za přenechání aneb za poskytnutí užívání jiné věci, smlouva směnná nevznikne. Peníze nejsou předmětem smlouvy směnné, poněvadž pak smlouva není již směnou, nýbrž trhem. Za to připouští však § 1046 o. o. z. právem, že zlato a stříbro, ba i mince mohou býti předmětem směny, předpokládajíc, že přicházejí do obchodu ne co peníze, nýbrž co zboží, tak na př.,